

çibiseyle yerleşerek karşımıza çıkarlar. O, bütün eserlerinde toplumumuzun ahlâk yapısını dikkate almış ve bu yapının muhafazasına uygun eserler vermiştir.

Bütün bunlarla birlikte Ahmed Midhat Efendi, tiyatrolarında roman ve hikayecilerin nazaran daha güçlü bir teknik üslup ve dille karşımıza çıkar. Bu yönüyle ilgili olarak Tanpınar : "Ahmed Midhat Efendinin sade ve az çok halka yakın dili, tiyatro çalışmalarının çok muvaffakiyetli olmasını temin edebildi"¹¹ der. Fakat o, bunu tercih etmeyerek bu sahada verdiği az ürünlerle ilgisinin derecesini ifade etmiş, sahayı Namuk Kemal, Ahmet Vefik Paşa gibi dönemin diğer simalarına bırakmıştır.

Bir dava ve misyon adamıdır Ahmed Midhat. Her ne kadar dönemin dava adamlığı sayılan ve mensuplarına siyasilik ve aksiyoncu kişilik kazandıran cereyanlar içerisinde olmamaşa da dava adamı da olmamış değildir. Onun davası siyaset meydanları, yönetim ve sadakatle bağlı olduğu II. Abdulhamit'le değil, milletinin, ülkesinin bir çok alanda olan geriliğini okumak ve okutmakla yok etmeyle ilgiliydi. Bu düşüncesi ve davası, cehtini ve gayretini bu alana kanalizasyonu sağlamış, bu özelliğini keşfeden II. Abdulhamit'le de bu nedenle araları çok iyi olmuştur. Ahmed Midhat'ın üstlendiği bu misyon ve dava, romantizmin bir başka hususiyetinde kendisini bulur. Avrupa romantikleride genelde dava adamıdır. Ancak onlarınki daha ziyade bir başka romantizim olan Namuk Kemal'inkine benzer. Yalnız şunu belirtelim ki bir davanın peşinden gitme şekli fitratla ilgili olsa gerek. Ahmed Midhat, fitratının gereğini tercih etmiş ; davasının masa başında yazmayla, okumayla ve okutmakla sürdürmeyi amaçlamıştır.

Sonuç olarak Ahmed Midhat'ın bütün bu yaptıklarının ne ölçüde romantizmle örtüştüğü ve bunu ne kadar şuurlu yaptığı akla gelebilir. O, bazen okuyup etkilenerek, bazen de taklit ederek takipçisi olduğu batı edebiyatını ve özellikle romantikleri iptidai seviyedeki bir okuyucuya ve yaşamına yansıtarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Önemli olan bunu başarıp Türk okuyucusuna ve yazarlarına Ahmed Midhatça yol açmasıdır. Belki de bu yolda mutavassıtların yürütmesini sağlamış ve böylece Millî edebiyata ulaşılmıştır.

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü Dergisi, sayı: 10, Erzurum, 1998
s. 129-137. D. 1645

¹¹ Tanpınar, Ahmet Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1997, s. 474

SÜMMANİ NİN AŞIK EDEBİYATINA OLAN ETKİSİ

Abdulkadir ERKAL

Sümanizmin yaygın olduğu toplumlarda, dini hüviyetdeki kişiler düşüncelerini, ruh hallerini zihinde kalıcı sözlerle çevresindekilere nakletmeye çalışıyorlardı. Bunun da kulakta hoş name bırakacak ses ve heceleri tekrarlayarak sağlıyorlardı.

Nesirden ziyade nazma başlangıç teşkil edecek olan ilk dinî, edebî terennümler böyle meydana geldi.¹

15. yüzyıla gelinceye kadar Aşık Edebiyatı'nın yerini dolduran destan ve mistik edebiyat geleneğinin yegâne icracıları ise Ozan'lar. Ozanlar, duyduğu ve bildiği kahramanlık olaylarını düzup koşmakla mükellefi. Bunun da kopuz eşliğinde yaparlardı. Halk şairlerinin "Aşık" adını almaları ise Tokke Şiiri'de denilen mistik edebiyatın da etkisiyle 16. yüzyılda olmuştur.² Aşık Edebiyatı, Anadolu'da da İslâm geleneğinden aldığı unsurlarla gelişerek, konu ve teknik yönden güzel ürünler vermeye başlamış; şiirdi kullanılan motifler ve şiirin ayrılmaz bir parçası olarak görülen müzik yönünden eskik şiir geleneği ile bütünleşip varlığını günümüze kadar getirmiştir.

Aşık tarzı şiiri, ezgilerinden ve icra geleneğinden ayırmak mümkün değildir. Ahmet Talat Onay "Halk şiirlerini tedkik ederken yalnız eşkal ve envai, yani bu şiirlerin şekil ve mevzuuna göre arz ettikleri tenevvüatı değil, aynı zamanda teganniye de nazardan uzaklaştırmamak lazım gelmektedir."³ diyerek halk şiirlerinde türleri değerlendirirken ezginin ayrı bir özellik olduğunu ısrarla belirtmiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda en verimli çağlarını yaşayan Aşık Edebiyatı 20. yüzyılın başlarına kadar canlılığını korumuştur. Toplum yapısındaki değişmeler, radyo, tv, sinema ve tiyatro gibi unsurlar, halkı aşıklardan uzaklaştırmasından dolayı zayıflamıştır. 19. yüzyılın Aşık Edebiyatı'nın parlak dönemini yaşatmada önemli katkısı olan aşıklardan biri de Sümmani'dir.

¹ Bu makale Oltu'da 1-3 Temmuz 1998 tarihlerinde düzenlenen "Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi" konulu sempozyumda bildiri olarak sunulmuştur.

² Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Uzmanı

Doğan Kaya, Sivasta Aşıklık Geleneği, Sivas 1998, s.25

³ Mehmet Yardımcı, Başlangıçtan Günümüze, Halk Şiiri, Aşık Şiiri, Tekke Şiiri, Ankara 1998, s.5

Ahmet Talat Onay, Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i, İstanbul 1928, s.5

182582

SÜMMÂNÎ

-
- 1 ARİFE BAYOĞLU, Aşık Sümmani'nin deyişlerinde dini ve sosyolojik içerik, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009

Aslında burada alfabetik ve anahtar sözcük sistemini bir arada uygulama ve varyantları "gönderme" yöntemiyle bağlandırma suretiyle, okuyucuya aradığı sözü bulmada çifte kolaylık sağlanmaktadır. Zaten tasnif sistemleri üzerindeki bu mütalama-
amızın amacı, okuyucuya en güzel hizmeti verebilmenin yolunu arayıp bulmaktır.

KAYNAKÇA

1. Ahmet Hitmet Efendi. Durub-u Emsali Türkiye, 168.s, Londra, H. 1315 (M.S. 1778).
2. E. Kemal Eyuboğlu, Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler. 328 s., İstanbul, 1973.
3. Feridun Fazıl Tülbentçi, Türk Atasözleri ve Deyimleri. 402. s., Ankara.
4. Mustafa Nihat Özön, Türk Atasözleri, s. Ankara, 1952.
5. Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler. Türk Dil Kurumu Yayınları, 542 s., Ankara, 1965.
6. Ömer Asım Aksoy, Gaziantep Ağzı.
7. Kâzım Yetekçioğlu, Kayseri Ağzı Deyimler, 517.s. 1898, Kayseri.
8. Nail Tan, Çocuklarımıza Folklor Hazinesinden Seçmeler. 154 s., Ankara.
9. Keti Niçeva, Tematiçna Harakteristika na Frazecologizme v Bilgarskiya ezik. 240 s. (48-60). 1968, Sofya.
10. Petko K. Gırböv, Poslovitsi i Posloviçni İzrazi (ot. V. Tirno-vo. SbNU, kn. 15. s. 138-147, 1899, Sofya.
11. J. Zaoralek, Lidova Reçeni, 120 s., 1947, Praga.
12. Tereza İglikova, Halina Kurkovska, Mali Slownik Frazecologiczmy. 320 s., 1966, Varşova.
13. Georgi L. Permâkov, Osnovi Strukturnoy Paremiologii, 250 s., 1968, Moskova.
14. Özel Arşivim.

V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi

HALK EDEBİYATI

Seksiyon Bildirileri, c. I, s. 73-79. Ankara-1997.

DN: 49694-1

SÜMMANÎ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Prof.Dr. Muhan BALI

Çağdaş ve meslekte kardeşi Çıldırılı Âşık Şenlik ile beraber; gerek yaşadığı dönemde, gerekse bu gün geleneğe bağlı çevrelerde son devir Türk saz şiiirinin en büyük iki şairinden biri olarak kabul edilen Sümmanî; XIX. asrın ikinci yarısı ile XX.asrın ilk yarısında yaşamıştır. Hakkında yazılan ilk yazının tarihi hemen hemen ölümünden on yıl sonrasının tarihini taşımaktadır: 1926.Oysa ki, onun ölümünden yedi yıl kadar kısa bir süre sonra iki büyük edebiyatçımız, iki büyük alim, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ile Ahmet Hamdi Tanpınar Erzurum'dadırlar. Birinin eserinde Sümmanî'den sekiz cümlelik kısa bir paragrafla bahsetmesi, diğerrinin ise Geyik Destanı dinlemek için halk kahvesine gittiği halde Sümmanî'den hiç bahsetmemiş olması; gerek Sümmanî için, gerekse bizim için bir büyük bahtsızlık olmuştur. Sümmani hakkında ilk kitap ölümünden 20 sene sonra 1934'de, ikinci kitabımız ise 25 yıl kadar sonra yayınlanır, 1939'da Kardeşin neşri ise 1963'tür. Biz de Erzurum'a geliş yılımız olan 1962'den bu yana 34 yıldır Sümmanî üzerinde çalışan Haşim Nezihî Bey, Nesip Yağmurdereli, Ziyaettin Fahri Bey ve Mehmet Kardeş ile dostluklar kurarak; Sümmanî'nin birinci derecede yakınları olan torunlarıyla, çırağı Nihanî ile, onu en iyi bilenlerden Bayburtlu Hicranî, Behcet Mahir, Nalbant İshak, Oltulu Mustafa ile tanışıp konuşarak şiirlerini derlemeye gayret ettik. En son vardığımız kanaat odur ki Sümmanî, şiirleri en zor derlenen şairimizdir. İşte şimdi burda bu konu ele alınıp tartışılacaktır.

Konumuz olan Sümmanî'nin şiirlerinin derlenmesi, bu derleme sırasında ortaya çıkan güçlükler meselesine geçmeden önce bazı açıklamalar yapmak gereğini duyuyorum. Önce derleme nedir, nasıl yapılmalıdır sorusuna kısa bir cevap bulmak istiyorum. Bugün bile hâlâ şiirlerinin nasıl derlendiğini bilmediğimiz Sümmanî'nin ölümünden çok kısa bir süre sonra, yani 8-10 yıl sonra düşünce tarihimizin büyük ismi Ziya Gökalp; 1925 yılında buna kesin bir cevap vermektedir, Diyor ki, onun konusu özel olarak masallardır iyi bir derleyici masal konusunda şunlara dikkat etmelidir :

1- Bir masalı zapteden bunu hangi kasabanın veya köyün ahalisinden ve hangi karyeden zapt ettiğini kaydetmelidir.

2- Bu adam Türkmen mi, Yörük mü ?

Zümmânî

tanları (İst.1997), *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I* (İst. 1999), *Yabanlu Pazarı*.
Kay.: TA 30 /113-114; TYA s.859. ♣H. AĞCA

SÜMER, Güner (1936-29.4.1977): Oyun yazarı, romancı. Ankara Nallıhan'da doğdu. Roman yazarı Adalet Ağaoglu'nun kardeşidir. AÜ Hukuk Fakültesindeki öğrenimini yarıda bıraktı. Paris'e gitti (1960). Paris Charles Dullin Okulunda tiyatro eğitimi gördü. Tiyatro oyuncusu ve yönetmeni oldu. Ankara Sanat Tiyatrosu kurucularındandı (1964). Kanserden öldü. Lisedeiken birkaç arkadaşıyla Ankara'da *Mavi* dergisini çıkarmıştı; bu aylık fikir ve sanat dergisi 22 sayı çıktı (son beş sayı *Son Mavi* adıyla, Kasım 1952-Nisan 1956). *Bacak Fabrikası* (1965) oyunundaki yönetimiyle Ankara Sanatseverler Derneği En İyi Yönetmen Ödülünü aldı. Şiirleri ve hikâyeleriyle *Yelken*, *Şairler Yaprağı*, *Ufuklar* dergilerinde görüldü. *Yarın Cumartesi* adlı oyunuyla tanındı, *Bozuk Düzen* (1965) ve *Yarın Cumartesi* (1988) filme alındı. **Eserleri/Oyunlar:** *Yarın Cumartesi* (1962), *Bozuk Düzen* (Ank. 1965), *Baba ile Oğul* (İst. 1984), *Hüzzam* (İst. 1985), *Toplu Eserleri* (Ölümünden sonra eserleri Adalet Ağaoglu tarafından hazırlanarak Ada Yayınlarında basıldı (1, şiirler, öyküler, yarım kalmış bir roman; 2, oyunlar, 1983).

Kay.: EİS s.337-338; ŞYS s.557; TBEA 2/753; TDEA 8/76; TYA s. 859. ♣M. CUNBUR

SÜMER, Mahmut (1904- 1977): Yazar. Tekirdağ 'da doğdu. Tekirdağ'lı şairlerden Hacı Mahmud Efendinin torunudur. 35 yıllık bir memurluktan sonra Tekirdağ'da Türk Ocağında ve diğer derneklerde hizmetlerde bulundu.1951-1952 yılları arasında Tekirdağ Belediye başkanlığı yaptı. **Eserleri:** *Tekirdağ'ın Eski Günleri* (İst.1970). *Namık Kemal'i 80. Yıldönümünde Anıyoruz* (Aydın Oy ve H.Adnan Önelçin'le birlikte, 1968).

Kay.: Aydın Oy, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ 1995 s.325. ♣N. ÜNVER

SÜMER, Mualla (1929-?): Romancı, ressam. İstanbul'da doğdu. Beyoğlu 29. İlkokuldan, Beşiktaş Kız Lisesinden mezun oldu. Türkiye Yazarlar Sendikası ve İLESAM üyeliğinde bulundu. Makale, öykü ve şiirleri *Milli Kültür*, *Yeni Defne*, *Yeni İstanbul*, *Eflatun* ve *Ana* dergilerinde yayımlandı. *13 Numaradakiler* adlı romanıyla *Hürriyet* gazetesinin 1971 açtığı roman yarışmasında ikincilik ödülünü kazandı. Fotoğraf ve resim sergileri açtı. Kitaplığını ve kitaplarını Beşiktaş Lisesi Vakfına verdi. "*Özdeğerlerimizi ustalıklı yansıtırmak, çirkinlikleri de ortaya sererek, soylu insan üstün insan örneklemesini savsaklamadan, bir demet çiçek gibi önümüze koyar.*" (Ömer Nida). **Eserleri/Roman:** *13 Numaradakiler* (İst. 1984), *Yaşamak Diye Bir Şey* (İst. 1986), *Ve Yalnızlık Vardı* (İst. 1987), *Doğa Senfonisi* (İst. 1989). **Hikâye:** *Ham Şeftali* (İst. 1989). **Deneme-İnceleme:** *Düşünce* (İst. 1995), *Sevgi Nerede* (İst. 1995), *Doğum Yeri Dersaadet* (İst. 1997). **Diğer:** *Cep Bulmaca* (İst. 1966).

Kay.: TBEA 2/753; TYA s.859. ♣ İ. İŞİK

SÜMER, Ömer (20.yy.): Şair ve yazar. Elde bulunan tek kitabındaki Sinop için yazdığı sevgi dolu şiirinden Sinoplu olduğu anlaşılmaktadır. **Eseri:** *Ferit Dikmen 1900-1973* (İst.1973).

Kay.: Yaz. Arş. ♣M. CUNBUR

SÜMMÂNÎ (1861-1915): Halk şairi. Erzurum'un Narman ilçesine bağlı Samikale köyünde doğdu. Babası ile birlikte çobanlık yaptı. Köyünün arkasında Ablak Taş denilen yerde çobanlık yaptı. Rüyasında bade içti ve Gülperi adında bir kıza aşık oldu. Uyandıktan sonra şiir söylemeye başladı. Sevdiği Gülperi'yi aramak üzere sazını alıp yolculuğa çıktı. İran'ı, Kafkasya'yı, Kırım ve Afganistan'ı dolaştı. Zülâfî, Erbabî, Celalî ve Âşık Şenlik'le birlikte çaldı, söyledi. Tekrar sevdiğini aramak üzere Trabzon üzerinden Ardahan, Poshof, Çıldır, Kars ve Kırım'a kadar gitti. Ancak sevdiğini bulamadı. Çok acı çekti.